

ІСТОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ПОКЛИКАННЯ І НАУКОВА СТРАТЕГІЯ

Віталій Дончик

Обсяг літературознавчих зацікавлень Віталія Дончика широкий і багатогранний. Але в одній галузі його науковий і науково-організаторський талант, на мій погляд, виявився найповніше. Це робота над створенням “Історії української літератури”, з якою пов’язані найсвітліші й найвагоміші сторінки його життя-буття. Можна навіть сказати, що “Історія літератури” – це його візитна картка як науковця, що завжди перебував на магістральних шляхах літературознавства. “Доля української літератури – доля України”, – ця проста теза стала основним заповітом та ідейним орієнтиром у його роботі. Важливим кроком у цьому напрямку став навчальний посібник “Історія української літератури. ХХ століття”, підготовлений науковцями Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України і виданий за редакцією В. Дончика у двох книгах (трьох частинах) у 1993 – 1995 рр. Історіографічне відтворення української літератури ХХ ст., зорієнтованість на повноту та об’єктивність, відсутність ідеологічної заангажованості, висвітлення творчості “заборонених” авторів, усунення “білих плям”, залучення літератури діаспори, науково обґрунтована періодизація – до всіх цих та інших, властивих виданню характеристик підходить слово “вперше”. І одним із головних модераторів і науковим редактором цього “вперше” був В. Дончик. Література ХХ ст. постала перед українським читачем не лише як розмаїте художнє явище в нових іменах і постатях, а і як “література опору” (стрілецька поезія, творчість поетів “Празької школи”, шістдесятники тощо). Як настільна книга студентів-філологів, учителів і викладачів цей підручник отримав схвальний розголос (незважаючи на деякі критиканські випадки) і визнання наукової й освітньої громадськості та був відзначений Державною премією ім. Т. Г. Шевченка (1996).

З початком 2000-х питання української літературної історіографії знову набуває актуальності. Стає зрозуміло, що ні “дореволюційні”, ні “радянські”, ні діаспорні видання вже не можуть уповні задовольнити українського читача. Визріла потреба у створенні багатотомної справді української історії літератури від найдавніших часів, яка не лише узагальнила б набутий літературознавчий досвід, а й стала б чинником української державності, фактом історичної, літературно-естетичної й національної самосвідомості українців. В. Дончик як керівник цього грандіозного проекту виступає з доповідями про концептуальні засади та методологічні принципи нової історії літератури на засіданнях ученої ради Інституту та президії НАН України, обґрунтовуючи його доцільність і необхідність. Починається активне обговорення проекту на засіданнях науково-редакційної ради та в пресі, зокрема й на сторінках журналу “Слово і Час”. Матеріали цих обговорень були опубліковані у виданні “Академічна “Історія української літератури” в 10 томах (матеріали засідань науково-редакційної комісії, “Круглих столів”, інших наукових обговорень та плани томів)” (2005) та збірнику статей “Нова історія української літератури (теоретико-методологічні аспекти)” (2005). А далі почалася рутинна робота: засідання науково-редакційної ради, обговорення розділів, робота з авторами й редакторами, редагування, повторні замовлення розділів, робота з видавництвом...

Скільки треба було докласти до цього зусиль і нервів, можна лише здогадуватися. Але Віталій Григорович не здавався, і безмежно радів, коли вийшли перші томи, і вірив в успішне завершення цього грандіозного задуму.

“Найвищих вимірів і відліків вимагає сам адресат “Історії...”, “якої ще не було”, це – не студенти, викладачі, учні, вчителі (хоч і вони, звичайно). Призначення таких “Історій...” – розповісти своєму народові та світові про літературу (і духовність, неповторність культури) одного з багатьох народів Європи. І якщо й раніше і нині інтерес світової спільноти (вона мала стільки нагод зацікавитися українцями, а після 1933 року й добре, солідарно знати Україну!) не дає підстав для кращих сподівань, то мова про наступні покоління (що залишимо їм – справа лише наша) доречніша й доцільніша”, – так сформульоване стратегічне значення нової історії у відомій статті В. Дончика “Про історію літератури, якої досі не було”.

Думка про “наступні покоління” охоплювала не лише адресата, а й молодих дослідників-літературознавців. Написання й обговорення розділів до “Історії...” на засіданнях відділів і редколегії – це один із найефективніших шляхів підготовки наукових кадрів. Часто підготовлений розділ, літературний портрет, літературно-критичний огляд до “Історії...” ставали основою для монографій, докторських дисертацій. В. Дончик мав непомильне чуття на такі праці, і, судячи з усього, це була свідомо державницька позиція Дончика-стратега, якої він дотримувався послідовно й неухильно, прозираючи в майбутнє українського літературознавства. Володимир Мельник, Юрій Ковалів, Володимир Моренець, Віра Агеєва, Володимир Поліщук, Наталя Шумило, Ніла Зборовська, Раїса Мовчан, Петро Іванишин – усі вони пройшли “школу” Віталія Дончика, і нині їхні праці визначають status quo українського літературознавства.

Отримано 23 жовтня 2018 р.

м. Київ

Галина Бурлака

КЛАСИК УКРАЇНСЬКОЇ ТЕКСТОЛОГІЇ

Микола Сиваченко

Член-кореспондент НАН України Микола Єфремович Сиваченко (1920 – 1988) залишив помітний слід у вітчизняній гуманітаристиці. Його наукові зацікавлення охоплювали широке коло історико-літературних та фольклористичних тем: від усної народної творчості різних народів та історії української літератури до проблем текстології, теорії літератури й компаративістики.

Навчання в Одеському університеті перервала війна, яку вчорашній студент пройшов від початку до кінця, а завершив ад’ютантом коменданта радянських військ у Бухаресті. 1947 року, здобувши диплом філолога в Київському університеті, молодий фахівець почав працювати в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, із яким фактично пов’язане все його творче життя. Тут він пройшов усі щаблі ієрархії науково-дослідного закладу: від молодшого до старшого наукового